

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра германської і фіно-угорської філології

Курсова робота

на тему: Фразеологізми з колірним компонентом в англійській та українській
мовах

Студентки/Студента групи Мла 01-20
факультету германської філології та перекладу
денної форми навчання
спеціальності 035 Філологія
Головатюк Ангеліни Вікторівни

Науковий керівник:
кандидат/доктор філологічних наук, доцент
Субота Сергій Володимирович

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ 2023

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kyiv National Linguistic University
Chair of Germanic and Finno-Ugrian Philology

Term Paper

Phraseology with a colour component in English and Ukrainian languages

Holovatiuk Anhelina
Group LLe 01-20
Germanic Philology Faculty

Research Adviser
Prof. Subota S.V.
PhD (Linguistics)

Kyiv 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК НАУКА: ОСОБЛИВОСТІ, РИСИ, ВИДИ	6
1.1 Поняття фразеології як науки.....	6
1.2 Основні особливості фразеологічних одиниць та їх класифікація.....	8
Висновки до Розділу 1.....	11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОЛІРНИМ КОМПОНЕНТОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	12
2.1 Англійські фразеологізми.....	12
2.2. Українські фразеологізми.....	18
Висновки до Розділу 2.....	23
ВИСНОВКИ	24
РЕЗЮМЕ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	28

ВСТУП

Мова - окремий вид мистецтва, який є індивідуальним та неперевершеним. Основною проблемою 20-21 століття є зв'язок мови та народу. Саме він допомагає розуміти національну ідентичність всієї нації. Народ вивчає такі аспекти мови, які мають індивідуальні особливості та окрему специфіку його минулого. Основним аспектом мови є фразеологізм. Стійка сполука, придумана людиною. Вона відображає ідеологію різних періодів нашої історії, окремі моменти з життя визначних для держави людей, різні людські позиції та світогляди.

Актуальність теми. Переосмислення семантики основних кольорів у зв'язку зі звичними поняттями, явищами широко відображено в узагальнено-образній системі фразеологізмів, яка формувалася під впливом етнокультурних чинників і свідчить про рівень свідомого відображення дійсності.

Колірна лексика як структурний компонент фразеологічної моделі світу являє собою дійовий засіб формування змісту цієї моделі. Колір є основою для культурної інтерпретації емоційних переживань. Як і музика, він може нагадувати про сумне, викликати приємні спогади. Саме колірні асоціації і є відчуттями, пов'язаними з кольором. Колір допомагає створювати яскраві візуальні образи для звичайних абстрактних понять, що надає мовленню емоційної насиченості та яскравості.

В наш час, фразеологічні одиниці з «кольороназвою» все більше привертають увагу сучасних мовознавців, зокрема О. Кучерук, І. Гуменюк, Л. Ковбасюк, Т. Семашко, які переконані, що «фразеологізми з компонентом «кольороназва» належать до тієї частини номінативного складу мови, яка характеризується яскраво вираженою культурно-національною самобутністю» (Ковбасюк, 2005: 268).

Але, незважаючи на велику кількість робіт, присвячених цьому явищу, цілісного аналізу специфіки кольоропозначень у компаративному аспекті не було здійснено, не визначене теоретичне й практичне значення

фразеологізмів-колоронімів, які відбивають особливості національної свідомості, і не вивчене їхнє місце в мовній картині світу.

Переконані, що фразеологічні одиниці з компонентом “кольороназва” потребують подальшого вивчення в плані тематичного членування, виявлення семантичних та граматичних критеріїв класифікації, а також вивчення специфіки кольоросприймання українцями.

Отже, актуальність теми зумовлена зростанням інтересу сучасної лінгвістики до проблеми системного опису семантичних та лінгвокультурних особливостей фразеологічних одиниць, а також поглибленого вивчення тематичних і лексико-семантичних груп одиниць, які, зокрема, формують, семантику фразеологізмів. Такі дослідження сприяють більшому розумінню національної мовної картини світу та національного менталітету і дають можливість глибше пізнати культурну спадщину народу.

Метою дослідження є порівняльний аналіз фразеологізмів з компонентом-колоронімом у англійській та українській мовах.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання** дослідження:

- визначити основні особливості фразеологічних одиниць;
- дослідити семантику, структуру і частотність англійських та українських фразеологізмів з колірним відтінком;

Об’єкт дослідження – англійські та українські фразеологізми з компонентом-колоронімом.

Предмет дослідження – структурні та семантичні особливості англійських та українських фразеологізмів з колірним компонентом.

Методи дослідження: порівняльно зіставний метод, лінгво-прагматичний аналіз, контекстуально інтерпретативний аналіз. У ході вивчення структурних та семантичних особливостей фразеологічних одиниць з колоративним відтінком застосовано метод відбору та обробки лексичного матеріалу та метод компонентного аналізу.

РОЗДІЛ 1

ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК НАУКА: ОСОБЛИВОСТІ, РИСИ, ВИДИ

1.1 Поняття фразеології як науки

Фразеологія представляє собою розділ науки про мову, що вивчає фразеологічну систему в її сучасному стані та історичному розвитку. Об'єктом вивчення фразеології є фразеологічні одиниці. Предметом фразеології як розділу мовознавства є дослідження категоріальних ознак фразеологізмів, на основі яких виділяються основні ознаки фразеологічності та вирішується питання про сутність фразеологізмів як особливих одиниць мови, а також виявлення закономірностей функціонування фразеологізмів у мові та процесів їх утворення. Однак, незважаючи на існування великої кількості досліджень з основних питань фразеології, дотепер не склалося єдиного підходу до визначення фразеологічної одиниці мови.

У сучасній лінгвістиці є два напрями досліджень фразеологічних одиниць. Прихильники першого напрямку вважають, що фразеологізм – це така одиниця мови, яка складається зі слів, тобто за природою своєю є словосполученням.

Одні вчені висловлюють думку, що об'єктом фразеології є всі реально можливі в даній мові конкретні словосполучення, незалежно від якісних відмінностей між ними. Так, наприклад, В. Копиленко вважає, що «фразеологія охоплює всі поєднання лексем, що є в даній мові, зокрема і так звані «вільні» словосполучення» (Галич, Олійник, 1985: 81).

З іншого боку, об'єктом фразеології в межах цього напрямку визнаються тільки деякі розряди і групи словосполучень, які виділяються своєрідністю. Залежно від того, які ознаки беруться до уваги під час виділення таких словосполучень, і визначається склад цих одиниць у мові. Такі словосполучення і можуть бути названі фразеологізмами.

Треба відмітити, що зазвичай фразеологія може бути представлена як:

– фразеологія мови в широкому сенсі слова, що включає до свого

складу і словосполучення, цілком переосмислені, і словосполучення, у яких є непереосмислені слова-компоненти;

– фразеологія мови у вузькому сенсі слова, що включає до свого складу тільки словосполучення, цілком переосмислені (Власенко, Тригуб, 2019: 11).

Як відмічають дослідники Л.В. Власенко та І.П. Тригуб, в обох випадках характер фразеології, як і лексемний характер компонентів, не ставиться під сумнів. Фразеологізм рекомендують розглядати як контамінацію ознак слова і словосполучення, підкреслюється омонімічність фразеологізму і співвідносного з ним за структурою словосполучення (Власенко, Тригуб, 2019: 11).

Отже, «фразеологізм – це стійке поєднання слів з ускладненою семантикою, яке не утворюється за структурно-семантичними моделями змінних сполучень, що його утворюють» (Чорна, Кулик, 2019: 267). На думку В. Жукова, «стійкість, принаймні в семантичному плані, органічно пов'язана з ідіоматичністю, тобто зі смисловою нерозділеністю фразеологізму. Стійкість – це ступінь, міра семантичної єдності компонентів всередині фразеологічної одиниці. Вона є формою прояву ідіоматичності. Тобто стійкість – це міра ідіоматичності» (Тодорова, 2018: 3).

Відсутність хоча б однієї з названих ознак виключає названу одиницю із фразеологічного складу мови. Слово – основний, але не єдиний засіб номінації в системі мови.

У мовленні йому властиво з'являтися в комбінаціях з іншими словами, і принцип організації їх у словосполучення регулюється синтаксичними нормами і правилами. Якщо ж стійкість вислову доповнюється семантичною зміною компонента або компонентів, ми маємо справу із фразеологічною одиницею. Незважаючи на те, що фразеологічні одиниці являють собою поєднання слів, вони розглядаються лінгвістами з позицій не синтаксису, як вільні сполучення, а лексикології (Мірошник, Давиденко, 2011: 322).

Отже, фразеологічні одиниці – це немодельоване словосполучення, пов'язане семантичною єдністю. У мовленні така єдність відтворюється в

готовому вигляді і функціонує як єдиний член речення. Невеликі зміни структури фразеологічної одиниці не впливають на її основні ознаки.

1.2 Основні особливості фразеологічних одиниць та їх класифікація

Фразеологізми мають визначальні ознаки, які відрізняють їх від вільних словосполучень. Перш за все це ідіоматичність, яка може бути охарактеризована як семантична нероздільність фразеологізму. І.Г. Рузін називає цю властивість «переосмисленням» (Рузін, 1994: 92).

Наступний фактор – відтворюваність. Під відтворюваністю розуміють регулярну повторюваність мовних одиниць у мовленні, інакше кажучи, фразеологізмом називається готовим будівельним матеріалом мови.

Стійкість визначається як ступінь неподільності компонентів фразеологічних одиниць. А.В. Кунін уточнює, що для «фразеологічних одиниць притаманна не стійкість взагалі, а стійкість на фразеологічному рівні. Семантична цілісність також є ознакою, що відрізняє фразеологічні одиниці від вільних словосполучень, і розуміється таке внутрішня нероздільність, нерухомість фразеологізму, яка призводить до повної або часткової втрати компонентами власного лексичного значення» (Чорна, Кулик, 2019: 268). Іншою важливою ознакою фразеологізму є його розчленованість, іншими словами – неоднослівність. А також незамкнута, відкрита структура є ще одною ознакою фразеологізму, який означає, що фразеологізм функціонує в мові як єдине ціле.

Семантична злитість фразеологізмів може змінюватися в досить широких межах: від неможливості вивести значення фразеологізму з вхідних в його склад слів в ідіоматичних виразах (фразеологічних зрощеннях) до фразеологічних сполучень, в яких сенс випливає з значень, що входять до складу поєднання. Лексикалізацією називається «перетворення словосполучення в стійку фразеологічну одиницю» (Словнику української мови, 1973: 473).

В більшості випадків вчені виділяють наступні властивості фразеологічних одиниць: окремооформленість, відтворюваність, приналежність до номінативного інвентарю мови (Гордій, 2014: 15).

Розглянемо перераховані вище властивості докладніше:

1. Фразеологічні одиниці характеризуються стійкістю граматичної форми їх компонентів, тобто окремооформленістю: кожен член поєднання фразеології вживається тільки в певній граматичній формі, яку не можна довільно змінювати.

2. Для фразеологічних одиниць характерна відтворюваність. Фразеологізми вживаються тільки в тому стійкому вигляді, в якому вони закріпилися в мові.

3. Номінативна функція фразеологічних одиниць.

4. Стійкість передбачає ступінь неподільності її компонентів, за рахунок додавання/виключення компонентів фразеологічної одиниці або заміни компонентів аналогічної їй за тематичним рядом лексичною одиницею (структурна стійкість), так і в значенні фразеологічної одиниці (семантична стійкість) (Жуйкова, 2007: 63).

В якості прикладу семантичної нестійкості наведемо фразеологічний вираз: *theres no love lost between them (us)*. У сучасній англійській мові воно вживається в значенні «вони терпіти не можуть один одного», хоча до першої половини XIX ст. цей фразеологічний вираз мав зовсім протилежне значення: «вони люблять один одного» (Беляков, 2008: 64).

Існує безліч класифікацій фразеологізмів, але найдоречніше висловив свою думку академік Виноградов В.В. Як відомо, фразеологізми виникають з вільного поєднання слів, які вживаються в переносному значенні. Поступово образність забувається, стирається, і поєднання стає стійким.

В залежності від того, наскільки стираються номінативні значення компонентів фразеологізму, наскільки сильне в них переносне значення, В.В. Виноградов і ділить їх на три типи: «фразеологічні зрощення», «фразеологічні єдності» і «фразеологічні сполучення» (Виноградов, 1977:

89).

Розглянемо їх детально сучасної англійської мові.

а) Фразеологічні зрощення – це стійкі поєднання, загальне значення яких не залежить від значення складових їх слів, наприклад:

– англ.: *be all thumbs* – *бути незграбним*; *kilkenny cats* – *смертельні вороги* (Пузанова, 2021).

– укр.: *бити байдики, лє як з відра, собаку з'їсти (на чому), пиши пропало, чорта з два, сон в руку* (Фразеологічний словник української мови).

Фразеологічні зрощення (ідіоми) – стійкі нерозкладні словосполучення, значення яких не впливає зі значень їхніх компонентів. Вони неподільні за змістом і не перекладаються іншими мовами дослівно

б) Фразеологічні єдності – це усталені словосполучення, цілісне значення яких мотивується значеннями їхніх компонентів:

– англ.: *to spill the beans* – *видати секрет*; *to burn bridges* – *спалювати мости*; *to put a spoke in smb. 's wheel* – *вставляти палиці в колеса* (Пузанова, 2021);

– укр.: *курча жовтороте* (недосвідчений), *ребра можна порахувати* (дуже худий) (Фразеологічний словник української мови).

Для фразеологічних єдностей характерні римовані співзвуччя, наприклад: *всякої тварі по парі, катюзі по заслугі* та ін.

Фразеологічні єдності дещо зближуються з фразеологічними зрощення своєю образністю, метафоричністю. Але на відміну від фразеологічних зрощень, у фразеологічних єдностях образність, переносність усвідомлюються з точки зору сучасної мови. Невипадково академік В.В. Виноградов вважає образність «...характерною ознакою тільки фразеологічних єдностей» (Виноградов, 1977: 65).

в) Фразеологічні сполучення – це стійкі вислови, до складу яких увіходять слова з вільним і фразеологічно зв'язаним значенням. У них цілісне значення впливає з семантики окремих слів

Наведемо приклади:

– англ.: *a bosom friend* – щирий друг; *a pitched battle* – запекла сутичка; *to frown one's eyebrows* – насупивши брови; *rack one's brains* – ламати голову і т.д. (Пузанова, 2021);

– укр.: *здобути перемогу; делікатне питання; насупити брови; згорати з сорому; зачепити за живе; вжити заходів, «зачепити гордість», порушити питання (справу, клопотання)* (Фразеологічний словник української мови).

Висновки до Розділу 1

Фразеологізми мають свою певну структуру класифікацію. Найголовнішою проблемою є неподільність фразеологізму та його семантика. Також особливістю фразеологізму є його переносне значення та відтворюваність у повсякденному житті.

Структурна стійкість фразеологічних висловів проявляється по-різному. У складі фразеологічних одиниць допускається зміна граматичних показників слів, що входять до складу, або ж одне слово може бути замінено однорідним йому словом. Отже, фразеологічні одиниці утворюють різні групи відповідно до характеру їх функціонування в мовленні, вони можуть бути класифіковані з точки зору семантичної злитості їх компонентів, як пропонує академік В.В. Виноградов. Згідно з цією класифікацією виділяють: фразеологічні зрощення, фразеологічні та фразеологічні сполучення. На відміну від «фразеологічних зрощень» і «фразеологічних єдностей», що володіють цілісним нерозкладним значенням, «фразеологічні сполучення» характеризуються смисловою розкладеністю. В цьому відношенні вони зближуються з вільними словосполученнями.

Внутрішня форма фразеологізмів спрямована на відтворення деякої істотного зв'язку для мети вторинної номінації або передачі системи зв'язків, сприяє виникненню у свідомості асоціацій. Внутрішня форма – впливає з духу народу або національної духовної сили.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОЛІРНИМ КОМПОНЕНТОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

2.1 Англійські фразеологізми

Світ кольору представлений в англійській мові широким спектром фразеологічних одиниць, оскільки є результатом складної взаємодії реальної дійсності з багатим спектром колірних сигналів та психофізіологічними особливостями сприйняття колористики людиною.

Матеріалом дослідження слугували 250 фразеологізмів, що містять у собі кольороназви, відібраних методом суцільної вибірки з фразеологічних словників англійської і української мов та Інтернет-джерел.

Розглянемо структурно-семантичні особливості англійських фразеологічних одиниць з колірним відтінком.

Blue. Фразеологічні одиниці із колірним компонентом *blue* є чисельними в англійській мові.

Наведемо їх семантичні групи (Richard Spears, 1994):

1) приналежність до аристократії, наприклад: *to have blue blood in one's veins* – мати аристократичне походження, *a blue blood* – аристократ, особа голубої крові;

2) приналежність до робітничого класу, наприклад: *a blue-collar worker* – робітник;

3) раптовість, неочікуваність, наприклад: *like a bolt from/out of the blue* – несподівана неприємність; як грім серед ясного неба, *(to come) out of the blue/out of a clear blue sky* – раптом, неочікувано;

4) зміна кольору обличчя від роздратування чи фізичного напруження, наприклад: *to be blue in the face* – посиніти від гніву, *to talk till/until one is blue/black in the face* – говорити до посиніння/хрипоту;

5) тілесні ушкодження, наприклад: *black-and-blue* – у синяках;

6) уособлення, наприклад: *a blue-eyed boy* – улюбленець, *the boys / men / gentlemen in blue* – поліція, *blue stocking* – учена жінка, ‘синя панчоха’;

7) відчуття смутку, депресії, поганого самопочуття, наприклад: *blue/pale/green around the gills* – мати нездоровий вигляд;

8) крик, метушня, наприклад: *to run/rush around like a blue-arsed fly* – метушитися, *to scream blue murder* – кричати, верещати;

9) вибір, наприклад: *between the devil and the deep blue sea* – між двома вогнями;

10) стан сп’яніння, наприклад: *to burn with a low blue flame* – напиться до чортиків);

11) частотність виконуваної дії, наприклад: *once in a blue moon* – рідко;

12) використання лайки, прокльонів у розмовній мові, наприклад: *to cuss a blue streak* – сипати прокльонами, *Damn to blue blazes!* – До дідька!.

Отже, синій колір вживається у фразеологічних одиницях для характеристики дій, емоційного стану людини тощо.

Black. Розглянемо значення фразеологічних одиниць з колірним компонентом «чорний».

Визначимо семантичні групи (Richard Spears, 1994):

1) меланхолія, поганий настрій, наприклад: *to look at the black side of things* – дивитися песимістично, *to be in a black mood* – бути в поганому настрої;

2) темні сили, наприклад: *black magic/art(s)* – чорна магія, *a black hole* – чорна діра;

3) немилість, наприклад: *a black list* – чорний список/ перелік неспроможних боржників, *to be in one’s black book* – потрапити в опалу;

4) негативна характеристику особи, наприклад: *to get/give a black mark beside one’s name* – чорна мітка, *to have a black mark against smb* – клеймувати, *a black sheep of the family* – відщепенець;

5) нанесення шкоди, тілесних, побутових ушкоджень, наприклад: *to give/get a black eye* – синяк під оком, *to beat black and blue* – побити до синяків;

6) скрутне становище, безвихідь, наприклад: *black as Newgate's knocker* – глуха, непроглядна нітьма/безвихідна ситуація;

7) різновиди злочинів та злочинців, наприклад: *a blackleg* – шулер, шахрай, *a blackmailer* – шантажист, вимагач, *to blackwash* – зводити наклеп;

8) намагання щось зробити, наприклад: *to talk till/until one is black/blue in the face* – до посиніння, до знемоги;

9) обман, неправда, наприклад: *to swear black is white, to swear black and blue* – запевняти, що чорне – це біле;

10) офіційно-діловий стиль, наприклад: *in black and white* – у письмовій формі/чорне по білому, *blacking out* – викреслювання тексту цензором, редактором;

Отже, чорний колір у складі фразеологічних одиниць вживається переважно для вираження фінансового чи емоційного стану, характеристики дії чи особи.

White. Антипод чорного – білий займає також важливе місце в англійській картині світу.

Це фраземи, які позначають:

– колір, наприклад: *white as a sheet* – білий як полотно; *white as a chalk* – білий як крейда; *white as snow* – білий як сніг;

– природні явища, об'єкти фауни, наприклад: *white caps, white horses* – баранці (на гребні хвилі), *a white crow* – біла ворона, рідкісне явище;

– політичні інституції, наприклад: *the white house* – Білий дім (Richard Spears, 1994).

Фразеологічні одиниці із пейоративною оцінкою, використовується для опису:

– поганого самопочуття, нездорового кольору обличчя, наприклад: *be white about the gills* – мати нездоровий вигляд;

– негативних якостей людини, наприклад: *a whited sepulcher* – лицемір;

– некорисної речі, наприклад: *a white elephant* – білий слон. Ця фразеологічна одиниця зумовлена історичним фактом. Король Сіаму, бажаючи розорити свого підданого, подарував йому священного білого слона, утримання якого було неможливим (Richard Spears, 1994).

Red. Наведемо основні значення фразеологічних одиниць з колірним компонентом *red* і згрупуємо їх у семантичні групи за такими ознаками (Richard Spears, 1994):

– фінансова скрута, неплатоспроможність, наприклад: *not a red cent* – немає і мідного шеляга, *to be in the red* – заборгувати гроші, *red ink* – борг;

– бюрократизм, тяганина, канцелярський формалізм, наприклад: *a red tapist* – бюрократ, канцелярський пацюк, *to cut through red tape* – долати бюрократичну тяганину;

– святковість, урочистість, наприклад: *a red carpet* – урочиста зустріч, *a red-letter day* – святковий/пам'ятний день, *to cut the red tape* – розрізати червону стрічку на урочистостях;

– емоційний стан людини: прояви гніву, роздратування, люті чи збентеження, наприклад: *like a red rag to a bull* – дратувати (як червоний колір для бика), *one's ears are red* – вуха горять;

– кровопролиття, злочин, наприклад: *to catch smb red-handed* – спіймати когось на гарячому/на місці злочину із закривавленими руками;

– небезпека, наприклад: *to be/go on red alert* – бути готовим зустрітися з небезпекою, *to see the red light* – відчувати наближення небезпеки;

– розваги, наприклад: *to paint the town red* – веселитися, розважатися;

– відволікаючий маневр, наприклад: *to follow a red herring* – йти хибним слідом, *a red herring across smb's path/track* – збити когось зі сліду;

– заборона, наприклад: *to give smb the red light* – забороняти, *the red light* – сигнал небезпеки/червоне світло світлофора;

– негативна характеристика особи, наприклад: *neither fish, flesh nor good red herring/fresh meat* – ні риба, ні м'ясо/ні те, ні се.

Отже, червоний колір у фразеологічних одиницях може означати фінансовий чи емоційний стан людини, характеристику дій, застереження, характеристику особи тощо.

Green. У складі фразеологічних одиниць можна виявити такі її значення:

а) свіжий, наприклад: *a green wound is soon healed* – загоїться, поки весілля скоїться? *green wound* – свіжа рана;

б) квітучий, повний сил, наприклад: *in the green tree* – під час розквіту, процвітання, *in the green wood* – у розквіті сил, *green old age* – здорова або щаслива старість.

Кольоролексема несе наступні смислові конотації:

– юність, недосвідченість у житті, своїй професії, наприклад: *green as grass* – зелений як трава, недосвідчений; *one's salad days* – юні літа, юність (молодо-зелено);

– життєвий досвід, професійналізм, наприклад: *have a green thumb*, *have a green fingers* – мати зелені пальці (про досвідчених садівників) (золоті руки).

Щодо інших кольорів, які зустрічаються спорадично, а саме *brown* та *violet*, то вони мають позитивну оцінку у структурі фраземи і позначають:

– гарний колір шкіри, наприклад: *brown as a berry* – засмаглий, шоколадного кольору;

– лагідність, наприклад: *a shrinking violet* – божжа корівка, безобразлива людина (Richard Spears, 1994).

Для фразеологічної системи англійської мови найбільш характерним є вживання фразеологічних одиниць з позначенням кольору *red*, який

символізує широке коло понять, від життя і енергії до війни і кровної помсти. Фразеологічні одиниці *white* та *black* набувають особливого соціального символізму, ілюструючи, зокрема, довгу боротьбу темношкірого населення за свої права

У таблиці 2.1 представлені кількісні дані щодо частотності вживання позначень кольорів у складі фразеологізмів сучасної англійської мови.

Таблиця 2.1 – Колірні позначення у складі фразеологічних одиниць англійської мови

Групи кольороназв	Колірне позначення	Кількість (од.)	Частота (%)
Основний спектр	red “червоний”	35	23,0
	blue “синій, блакитний”	28	18,4
	white “білий”	23	15,1
	Black “чорний”	17	11,2
	green “зелений”	12	7,9
	pink “рожевий”	11	7,2
	yellow “жовтий”	5	3,3
	brown “коричневий”	5	3,3
	grey “сірий”	4	2,6
Відтінки кольорів	purple “пурпурний”	3	2,0
	violet “фіолетовий”	1	0,7
Два кольорних позначення	white “білий” + black “чорний”	8	5,3
Всього		152	100

Згідно з таблицею 2.1, найчастіше в англійській мові вживаються фразеологічні одиниці з позначками кольору *red*, *blue* та *white*. На другому місці за частотністю вживання знаходяться фразеологізми з колоронімом *blue*. На останньому місці серед найбільш уживаних фразеологічних одиниць з колоронімом знаходяться фразеологізми з позначенням кольору *black*. Такі колороніми, як *green*, *pink* та *yellow*, зустрічаються у складі фразеологізмів англійської мови помітно рідше.

Кольорове позначення *pink* в англійській мові має значення життєвої сили та молодості. *Yellow* ‘жовтий’ – універсальний символ осені, а також науки, багатства, мрії, сміливості, радості. *Brown* в англійській культурі – символ засмучення та депресії, а *grey* означає зречення, смиренність,

меланхолію та байдужість. Відтінкові колороніми у складі англійських фразеологічних одиниць включають такі компоненти як *violet* і *purple*. Хоча *violet* і вважається позначенням кольору основного спектру, цей колоронім рідко входить до складу фразеологічних одиниць.

Отже, фразеологічні одиниці із колірним компонентом є часто вживаними у сучасній англійській мові, тому від їхнього правильного тлумачення залежить їх розуміння.

Проведений аналіз показав, що найчастіше колір асоціюється з предметами чи живими істотами того ж кольору, що і зображуваний ним предмет чи об'єкт. У цих конструкціях спільним є те, що у більшості випадків колір найчастіше асоціюється з дорогоцінними металами, представниками тваринного чи рослинного світу, фруктами чи овочами, емоціями людини. Майже всі фразеологічні одиниці із колірним компонентом вживаються для вираження негативної характеристики людини, її недоліків, емоційних переживань.

2.2. Українські фразеологізми

Колір, пронизує фразеологію української мови та передає характеристики людського життя. Фразеологічні одиниці з використанням кольору супроводжуються оцінними конотаціями, у зв'язку з чим вони співвідносяться з ціннісною картиною світу окремої національної культури (Баран, 2008: 151).

Чорний колір. В основі семантичної опозиції мовного моделювання картин світу крізь призму «добре-погане» в українській фразеології використовуються переважно є чорний колір, наприклад: *напитися молока з-під чорної кобили (корови), чорна хвороба; чорна невдячність; чорні дні; тримати в чорному тілі; чорно перед очима* (Фразеологічний словник української мови, 1993).

Білий колір. Кольори у фразеологічних одиницях передаються за допомогою:

- метафоричної інтерпретації, наприклад: *біла ворона – компоненти фраземи переосмислюється й асоціюється з людиною, яка є незвичайною;*
- означальних зв'язків наприклад: *білі ночі – «літні ночі на півночі, коли вечірній присмерк зливається зі світанком»;*
- компаративних зв'язків наприклад: *білий як стіна – «переляканий»* (Словник фразеологізмів української мови, 2003).

З негативним підтекстом сприймаються фразеологізми, у яких використовується кольороназва білий, наприклад: *чорним по білому – «видавати чорне за біле»;* *біла пляма – «недосліджені райони»;* *шити білими нитками – «робити що-небудь невміло, невдало, незграбно» очима* (Фразеологічний словник української мови, 1993).

В основі фразеологічних одиниць із колоративами “чорний” і “білий” лежить протиставлення давніх архетипів, які були уособлені цими кольорами, наприклад: *життя й смерть, добро й зло, буття й небуття, позитивне й негативне* (Фразеологічний словник української мови). Колір, реалізований у відповідних фразеологічних одиницях, має асоціативну природу й стає символом.

В окрему групу фразеологізмів з “кольороназвою” виділяємо ті, що вживаються на позначення:

- часових характеристик, наприклад: *до білого снігу; старий як білий світ;*
- просторових характеристик, наприклад: *білим світом* (Удовиченко, 1984).

Червоний колір. Цей колір в одних фразеологічних одиницях асоціюється з чимось основним у реальній дійсності, наприклад: *червоний куток – головна святиня дому – ікона, проходить червоною ниткою – «бути основним, провідним у чому-небудь: червона як ягода, червона як рожка* (Словник фразеологізмів української мови, 2003; Фразеологічний словник

української мови, 1993). В інших фраземах образне значення червоного кольору пов'язується з негативною аксіологічністю, наприклад: *червоного півня (козута) пускати* – «підпалювати, знищувати пожежею; помститися» (Фразеологічний словник української мови).

Розглянемо фразеологізми, що позначають людські емоції та почуття, зокрема, бажання, наприклад: *рожеві мрії*; здивованість: *як баран на нові ворота рябого собаки; червоний як рак* – «багровий від сорому, гніву» (Фразеологічний словник української мови).

Лексема *рожевий*, є символом чогось приємного, бажаного або нездійсненого, наприклад: *рожеві мрії*. Її переносне значення з негативним відтінком фальші простежується в синонімічних виразах, наприклад: *бачити в рожевому світлі* – «ідеалізувати що-небудь», *рожеві окуляри* – «фальшиве сприймання дійсності» (Словник фразеологізмів української мови, 2003).

Образне переосмислення червоного кольору з жовтим відтінком лягло в основу паремії «*руді батьки – руді діти*». Оскільки лексема *рудий* має негативне забарвлення (зневажливе ставлення наприклад «*рудий як собака*», «*на, рудий, паски, щоб і ти святки знав*» (Фразеологічний словник української мови, 1993)), то лексичне значення цієї назви відповідно конкретизує думку: які батьки, такі й діти.

Синій колір. Розглянемо фраземотворчі можливості назви синього кольору, наприклад: *синя панчоха* – так зневажливо називають «суху, черству жінку, що втратила чарівність, цілком віддалася науковим інтересам, книжкам», *бідний, аж синій* – «дуже бідний». Для наведених прикладів характерна мотивованість фразеологічного значення.

Колорнонім *синій* вживається в українських фразеологічних одиницях у двох варіантах – *блакитний* та власне *синій*. Цей колорнонім входить до складу метафоричних фразеологічних одиниць, наприклад: *синій смуток (в очах)*, *синя омана, синя радість (в очах)*, *синя тиша (озера)*, *синій шум (моря)*, *синій дзвін (в небі)*, *синій грім* (Фразеологічний словник української мови).

Кольороназви та відтінки на позначення «синій» вказує на специфіку асоціативно-культурних традицій етносу, наприклад: з *сивини віків (століть)*; *синіх птахів ловити* (Фразеологічний словник української мови).

Зелений колір. Колоронім *зелений* вживається для передачі негативних емоцій і поганого самопочуття: *позеленіти від люті* – означає дуже розсердитися. Також використовуються варіанти *позеленіти від злості, від ревності*. Зелений колір є символом добробуту, здоров'я і життя людини, розум і любові. Цей колір найчастіше асоціюється з весною, пробудженням і дозріванням природи, оновленням та відродженням життя у зв'язку з приходом весни. Зелений є символом безперервності життя, безсмертя. У більшості країн грошові одиниці мають зелене забарвлення, це дає підстави стверджувати, що символом цього кольору є також багатство, добробут і стабільність

Зібраний фразеологічний матеріал свідчить, що здебільшого фразеологічні одиниці характеризують або описують зовнішній або внутрішній світ людини.

Виділимо серед них підгрупи:

а) фразеологізми, що характеризують фізіологічний стан людини, проєктований на її зовнішність, наприклад: *білий як крейда; руки посиніли; схопити жовтиків; в очах зеленіє (жовтіє); як з білої гарячки* (Словник фразеологізмів української мови, 2003). Наведені приклади свідчать, що відтінки синього, жовтого та їх поєднання асоціюються в українців із хворобливим станом людини.

б) фразеологізми, що характеризують людину за різними ознаками: походженням, наприклад: *біла кість; жовтороте пташеня; зелено під носом; зелений півень* (Фразеологічний словник української мови, 1993). Зазначені кольороназви в складі фразеологічних одиниць індивідуалізують людину серед інших;

в) фразеологізми із кольороназвами риси характеру людини:

– наївності, наприклад: *бачити (все) в рожевому світлі; дивитися крізь рожеві окуляри; думать про зелених горобців;*

– злості, наприклад: *аж у роті чорно; в (у) роті чорним бархатом вислано; у носі чорно; чорна душа;*

– скупості, наприклад: *жаба зелена;*

– примхливості, наприклад: *захотіти рожевого слоника;*

– скритності, наприклад: *темний ліс;*

– брехливості, наприклад: сон рябої кобили; казка про сірого бичка (Фразеологічний словник української мови, 1993). Представлені кольороназви у фразеологічних одиницях антропоцентричної спрямованості виявляють риси характеру людини;

г) фразеологізми, що позначають людські емоції та почуття, зокрема:

– бажання, наприклад: *рожеві мрії;*

– здивованість, наприклад: *як баран на нові ворота;*

– радість, веселощі, наприклад: *ловити білі метелики;*

– журба, страждання, наприклад: *на білий світ не дивився б; не бачити світу білого; білі ручки ламати; як чорна хмара* (Словник фразеологізмів української мови, 2003). Як можемо бачити колір має асоціативну природу й має символічне значення.

Таблиця 2.2 – Колірні позначення у складі фразеологічних одиниць української мови

Групи кольороназв	Колірне позначення	Кількість (од.)	Частота (%)
Основний спектр	білий	20	20,4
	чорний	18	18,4
	зелений	17	17,3
	червоний	10	10,2
	сірий	9	9,2
	синій, блакитний	5	5,1
	жовтий	3	3,1
	коричневий	2	2,0
Два колірних позначення	білий + чорний	14	14,3
Всього		98	100

У Таблиці 2.2 представлені кількісні дані щодо частотності вживання позначень кольорів у складі фразеологізмів сучасної української мови.

Як видно з таблиці 2.2, найчастіше в українській мові вживаються фразеологічні одиниці з колоративами *білий*, *чорний*, *зелений*, а також *червоний*, *сирій*, *синій* та ін. Що стосується кольоропозначення *зелений*, їх символіка збігається з англійським «*green*» в парадигмі фразеологічних одиниць англійської та української мов, де традиційно позначають молодість, свіжість, свободу, а також природу та рослинність. Такі колороніми, як *рожевий* та *жовтий* зустрічаються у складі фразеологічних одиниць української мови помітно рідше.

В цілому колороніми виконують дві основні функції: розрізнявальну (опис навколишньої дійсності, предметів, зовнішності людини тощо) і характеризуючу (опису стану та почуттів).

Отже, семантика кожного кольору в українських фразеологізмах має як загальнолюдські риси, спільні для усіх народів, так і локальні, притаманні автентичним культурноетнічним особливостям.

Висновки до Розділу 2

Позначення кольорів у фразеологічних одиницях мають символізм, який відрізняється у різних мовах. Тому, незважаючи на загальну семантичну спрямованість на людину та сфери її життя, значення фразеологічних одиниць з кольоропозначеннями в англійській та українській мовах мають свою специфіку.

Дослідивши фразеологічні одиниці англійської та української мов, до складу яких входять кольороназви, можна стверджувати, що колоронім входить до фразеологічних одиниць складу у своєму первинному значенні або набуває такого семантичного відтінку, який надає символічне значення самому кольору.

В українських фразеологічних одиницях колір постає як глибинний соціокультурний елемент, що акумулює і транслює загальнолюдські та національні цінності та ідеї. Із найдавніших часів для українців особливого символічного навантаження набували три кольори: це білий як символ божественного і чистого, спокою; чорний як символ хаосу, руйнування, темних сил і червоний колір як символ крові, вогню і тепла. Ці кольори відтворюються у фразеологічних одиницях, надаючи їм відповідних відтінків значення.

Отже, проведений аналіз лексико-семантичних значень колоронімів показав, що символіка кольороназв у англійській та українській мовах має свої відмінності, однак розглянуті фразеологічні одиниці свідчать про схожість багатьох еталонів кольору в різних культурах.

Наявність спільних значень пояснюється тим, що в мові відображається однаковий суспільний досвід. Особливо це стосується білого, червоного і чорного кольорів. Колороніми як мовні засоби відображають ціннісні пріоритети та культурні стереотипи суспільства, зміни цих стереотипів трансформують деякі значень кольору у образ. Тому у фразеологізмах слово-поняття перетворюється на слово-образ.

Вивчення компонентного складу фразеологічних одиниць з колоронімами в англійській та українській мовах демонструє, що не всі кольори основного спектру беруть однаково активну участь в їх формуванні. Такі кольорні позначення, як *red*, *white*, *black*, *blue*, *green* найчастіше зустрічаються у складі англійських фразеологічних одиниць і відображають культурні особливості носіїв мови найбільш повно. Кольоровий компонент *black* несе у собі найбільш виразну схильність до пейоративного забарвлення через сформований ще у давні часи страх людини перед темрявою.

На підставі проведеного дослідження ми робимо наступні висновки. Фразеологічний корпус англійської та української мов демонструє, що кольороназви, набувають нових значень під впливом позамовних чинників: політики, традицій, способу життя, культури тощо. Аналіз фразеологічних

одиниць з точки зору аксіологічного аспекту показує, що для досліджуваних фразем є характерною поліаксіологічність, що свідчить про суб'єктивність їхньої мотиваційної основи. Це пояснюється тим, що у свідомості людини зелений колір асоціюється із приходом весни, із креативним характером природи.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи дослідження, треба визначити, що аналіз семантики англійських та українських фразеологічних одиниць з колоративним компонентом дозволяє виявити як спільні, так і відмінні для зазначених лексичних рівнів ознаки. Оскільки значення фразеологічних одиниць спрямовані на людину, то, відповідно, найчисленнішою семантичною групою є група, пов'язана з антропонімічним аспектом. Безпосередньо з характеристикою людини пов'язані й такі менш чисельні групи, як «почуття та емоції людини», «ментальна діяльність людини» тощо.

Семантика кожного з компонентів по-різному виявляється в різних типах фразеологічних одиниць. Унікальні, специфічні риси в семантиці фразеологічних одиниць з колірним компонентом пояснюються особливостями асоціацій, які виникають в зв'язку з будь-яким кольором, деякими відмінностями в здатності поєднання компонента в різних мовах як наслідок специфіки ряду лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників: історичних реалій, традицій, менталітету.

Досліджений матеріал також розкриває історію походження деяких фразеологізмів з колоронімами, особливості їх уживання, які пов'язані з віруваннями, традиціями, звичаями, релігією, реаліями сьогодення, різноманітністю культурних, історичних традицій, соціально-економічними, географічними особливостями, а також менталітетом різних народів.

Таким чином, обрані нами кольори в різних контекстах можуть мати як позитивні, так і негативні відтінки значення. Фразеологічні одиниці є не тільки частиною мови, але і формою відображення культури, проявом мовної

картини світу народу. Вивчення кольоропозначень у фразеологічних одиниць становить особливий інтерес, оскільки всі ці компоненти ілюструють світогляд того чи іншого народу, а також культурно-історичний розвиток мови, що багато в чому полегшує й прискорює розуміння його культури і менталітету.

РЕЗЮМЕ

Курсову роботу присвячено дослідженню фразеологізмів з колірним компонентом в англійській та українській мовах.

У науковій праці сформульовано теоретичні передумови дослідження, узагальнено визначення поняття «фразеологічна одиниця», проведено функціональний, семантичний та компаративний аналіз фразеологічних одиниць в англійській та українській мовах.

У роботі розглянуто українські і англійські фразеологізми. Було проведено їх аналіз на базі зібраного практичного матеріалу з метою виявлення тенденцій семантичної подібності, проаналізовано кількісні дані щодо частотності вживання позначень кольорів у складі фразеологізмів в англійській та українській мовах.

Проведений аналіз лексико-семантичних значень колоронімів показав, що символіка кольороназв у англійській та українській мовах має свої відмінності, однак розглянуті фразеологічні одиниці свідчать про схожість багатьох еталонів кольору в різних культурах.

Дослідження сприятиме більшому розумінню національної мовної картини світу та національного менталітету, дає можливість глибше пізнати культурну спадщину народу, сприяє ефективній міжкультурній комунікації.

Ключові слова: ФРАЗЕОЛОГІЯ, ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ, КОЛЬОРОНАЗВИ, СИМВОЛІКА, СЕМАНТИКА.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баран Я.А. (2008). Фразеологія: знакові величини. Навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. Вінниця: Нова книга, 256 с.
2. Беляков В. (2014). Особливості функціонування фразеологізмів в англomовних ЗМІ. *Освіта*, 63-65. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/Znpddtu_2014_1\(dod.\)__13.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Znpddtu_2014_1(dod.)__13.pdf)
3. Верба Л.Г. (2008). Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця: Нова Книга, 248 с.
4. Виноградов В.В. (1977). Избранные труды. *Лексикология и лексикография*. М.: Наука.
5. Власенко Л.В., Тригуб І.П. (2019). Фразеологічні одиниці та їх класифікація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 39 (3), 10-13. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v39/part_3/4.pdf
6. Галич Д.І., Олійник І.С. (1985). Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа.
7. Гордій О.М. (2014). Корпусні лінгвістичні дослідження і фразеологія. *Наукові записки; Серія «Філологічна»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація: мова-культура-особистість»*. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 45, 14-17.
8. Жуйкова М.В. (2007). Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов. Луцьк: Вежа.
9. Ковбасюк Л.А. (2005). Фразеологічні одиниці з компонентом “кольороназва” як елементи національно-мовної картини світу (на матеріалі німецької та англійської мов). *Проблеми зіставної семантики : зб. наук. ст.* Вип.7. Київ : Вид. центр КНЛУ, 267–273.
10. Мірошник С.О., Давиденко А.О. (2011). Основні етапи використання

фразеологізмів зоонімів в англійській мові. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*, 20, 320-327.

11. Пузанова О.А. Англійські ідіоми з перекладом та синонімами (2021). *На Урок*. URL: <https://naurok.com.ua/angliyski-idiomi-z-perekladom-ta-sinonimami-252974.html>
12. Рузин И.Г. (1994). Когнитивные стратегии именования: модусы перцепции и их выражение в языке. *Вопросы языкознания*, 6, 79-101.
13. Словник фразеологізмів української мови (2003) / уклад.: В.М. Білоноженко та ін.. Київ: Наукова думка.
14. Словник української мови (1973): в 11 томах. Т. 4 : І-М / ред. тому: А.А. Бурячок, П.П. Доценко. Київ : Наук. думка.
15. Тодорова Н.Ю. (2018) Фразеологічні одиниці просторової семантики в українській та англійській мовах: автореф. канд.. філол. наук: 10.02.17. Львів: «Львівський національний університет імені Івана Франка».
16. Удовиченко Г.М. (1984) Фразеологічний словник української мови : у 2 т.. Київ : Вища школа.
17. Фразеологічний словник української мови. *Словники*. URL: <https://123.slovaronline.com/>
18. Фразеологічний словник української мови (1993): у 2 кн. / уклад. В.М. Білоноженко та ін.. Київ : Наукова думка.
19. Чорна О.О., Кулик К.О. (2019). Фразеологічні одиниці та їх семантичні особливості в дитячому фольклорному жанрі. *Актуальні проблеми сучасного мовознавства. Записки з романо-германської філології*. Вип. 2 (43), 267-275.
20. NTC's American Idioms Dictionary (1994) / Ed. by Richard Spears. 2nd edition, 4: NTC Publishing Group.